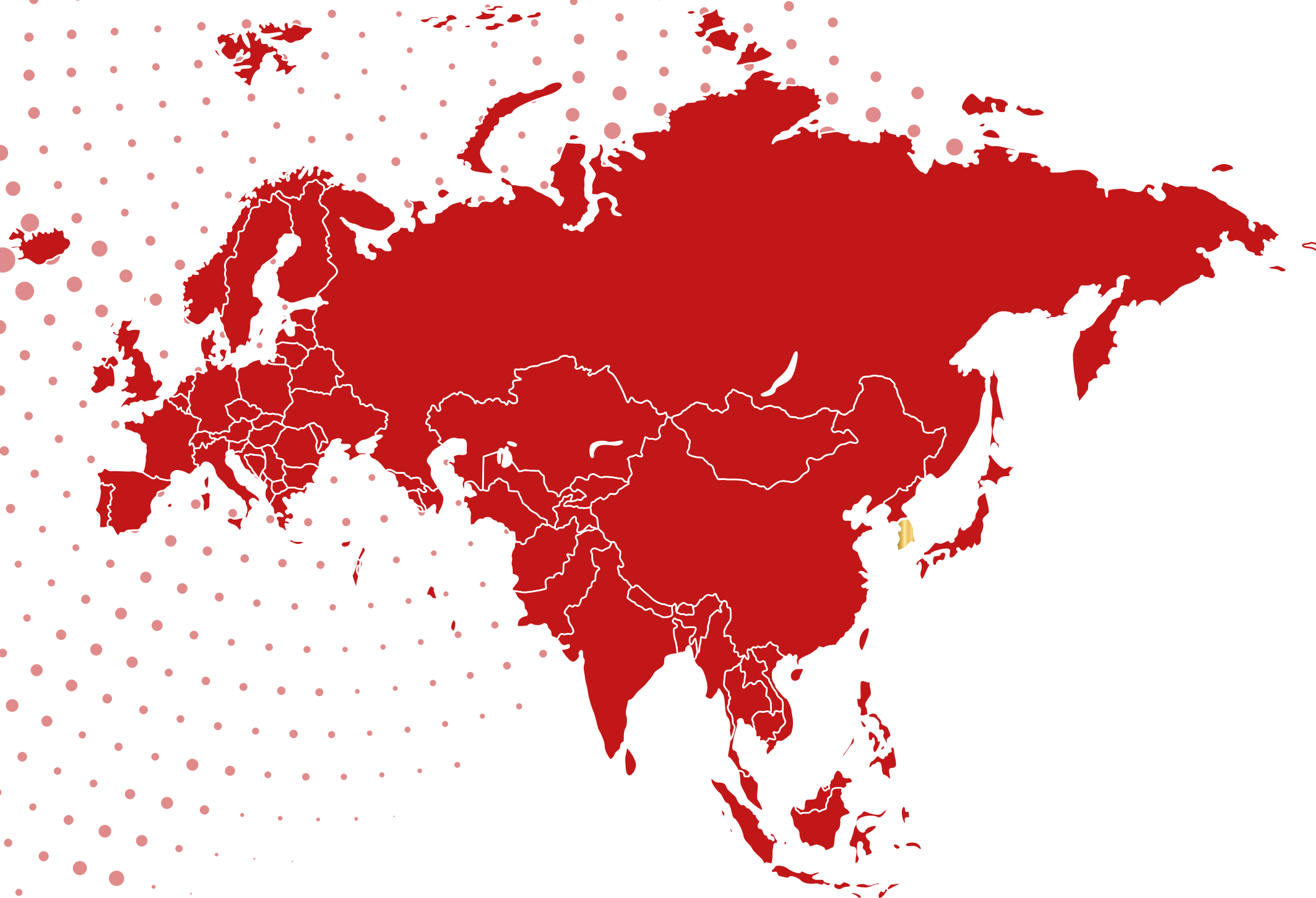

MEZEI TIBOR

A Koreai Köztársaság útja
a segély-függéstől a középhatalmi státuszig

A KOREAI KÖZTÁRSASÁG ÚTJA A SEGÉLY-FÜGGÉSTŐL A KÖZÉPHATALMI STÁTUSZIG

MEZEI TIBOR¹

Absztrakt

A Koreai Köztársaság (Dél-Korea) nemcsak rendkívüli gazdasági növekedést ért el a koreai háború befejezése óta, a világgazdasági rangsorban felküzdvé magát a 91. helyről a 11.-re, hanem a nemzetközi politikai szinten is jelentős szereplővé emelkedett az elmúlt két évtized alatt. Jelen írás célja bemutatni azt az utat, amelyet a Koreai Köztársaság tett meg 1948-ban történt megalakulása óta a nemzetközi kapcsolatok vonatkozásában, vagyis miképpen emelkedett az Egyesült Államokkal patrónus-kliens viszonyban lévő ország a kelet-ázsiai térség jelentős és önmagát középhatalomként meghatározó szereplőjévé. A hidegháború befejeződésével egyidőben végbemenő demokratikus átalakulás fordulópontot jelentett Dél-Korea külpolitikai mozgásterének bővülése szempontjából. Új távlatok nyíltak meg, és a kilencvenes évek végétől egyre erőteljesebben jelentkezett az önálló külpolitikai kezdeményezésekre való törekvés. A középhatalmi törekvések alapvetően két irányba fogalmazódtak meg. Dél-Korea egyrészt kezdeményezőleg lépett fel a Korea-közi együttműködés fejlesztése vonatkozásában, hogy enyhítsen a koreai nemzet megosztottságán és biztosítsa a tartós békét a Koreai-félszigeten, másrészt növelte aktivitását mind globális ügyekben, – mint a Globális Zöld Növekedési Intézet nevű nemzetközi szervezet létrehozása – mind regionális szinten; ez utóbbi vonatkozásában kiemelt jelentőségű volt az Új Déli Politika meghirdetése, amelynek elsődleges célja az ASEAN-országokkal való együttműködés fejlesztése. Bár az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai verseny kiéleződése komoly kihívások elé állítja a Koreai Köztársaságot, az új helyzetben is középhatalmi státuszának erősítése marad a fő külpolitikai célkitűzés.

Kulcsszavak: Koreai Köztársaság, Korea-közi együttműködés, ASEAN, Új Déli Politika

¹ Mezei Tibor, kutató, Külügyi és Külgazdasági Intézet.

Abstract

The Republic of Korea (South Korea) has not only achieved remarkable economic growth since the end of the Korean War, advancing from the 91th place to the 11th in the world economy ranking, but has also become an important actor in the international arena over the past two decades. This study aims to show how Korea has risen from being in a patron-client relationship with the United States to a middle-power status through becoming an important regional player in the Asia-Pacific. The democratic transition, which coincided with the last years of the Cold War, brought new opportunities for expanding Korea's external relations. New prospects opened up, and Korea became more and more assertive, in the course of the 90's, in initiating autonomous foreign policy strategies. Korea has advanced its middle-power ambitions in two directions. On the one hand, Korea aimed to develop inter-Korean cooperation in order to remedy the division of the Korean nation and to reach peace and stability on the Korean Peninsula, while on the other hand, it bolstered its activity in global affairs – like setting up the international organization called Global Green Growth Institute – as well as on the regional level. As regards the latter, the New Southern Policy has been an initiative of great importance, which has primarily been designed to improve relations with ASEAN countries. Though the growing strategic competition between the United States and China has posed serious challenges, Korea definitely aims to pursue its middle-power ambitions also in this new situation.

Keywords: Republic of Korea, inter-Korean cooperation, ASEAN, New Southern Policy

1. Bevezetés

Míg Európában lassan a hidegháború nyomai is eltűnnek a közösségi emlékezetből, addig Kelet-Ázsiában a hidegháború öröksége ma is létező valóság. Ennek része a Koreai-félsziget mai napig tartó megosztottsága. 1948 augusztusában a félsziget déli felén amerikai támogatással a Koreai Köztársaság, északon pedig ugyanazon év szeptemberében a Szovjetunió szatellit-államként a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság jött létre. Bár a koreai államiság több mint kétezeréves, és az egyseges Koreai Királyság már a 10. századtól kezdve fennállt, a Koreai Köztársaság – csakúgy, mint a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság – a japán gyarmati uralom alóli felszabadulás eredményeként a „semmitől” jött létre (Nahm, 2016). 1910-ben ugyanis a Japán Császárság annektálta a Koreai-félszigetet, amivel megszakadt a koreai államiság folytonossága. Ez az állapot a japán háborús vereségig tartott; a szovjet csapatok a félsziget északi felét szabadították fel, míg az amerikai katonai megszállás a déli részre terjedt ki. A hidegháborús ellentétek fokozódásával aztán ebből a két megszállási zónából hozták létre a szovjetbarát Észak-Koreát, valamint az Amerika-barát Dél-Koreát; a koreai nemzet kettéosztottsága azóta is fennáll, és belátható időn belül ez várhatóan nem is fog változni.

Bár nem sokkal megalakulása után Dél-Koreában többpárti választásokat tartottak, a kormányzat hamarosan autoriter jellegűvé vált, és a viszonylag sűrű belpolitikai válságok és forrongások dacára a rendszer a nyolcvanas évek végéig ellenállt a demokratikus átalakulásnak. Észak-Koreában szovjet mintára kialakult a kommunista egypártrendszer, élén Kim Ir Szennel, aki a szülői rezsimre, mint

az imperialista Amerika elpusztítandó bábállamára tekintett. A második világháború utáni koreai helyzet egyértelműen emlékeztet Németország „vasfüggöny” általi kettészakítására azzal a lényeges különbséggel, hogy a kommunista NDK és a demokratikus NSZK között nem tört ki fegyveres konfliktus. Észak-Korea viszont 1950 nyarán megtámadta a Koreai Köztársaságot az „országegyesítés”, vagyis a bekebelezés egyértelmű szándékával (Deák, 2007). A koreai háború 1953-ig tartott, amikor is a korábbi államhatárok minimális változtatásával sikerült fegyverszünettel lezárni a konfliktust. Békekötésre azonban azóta sem került sor, így mindkét Korea jogilag hadiállapotban áll a mai napig.

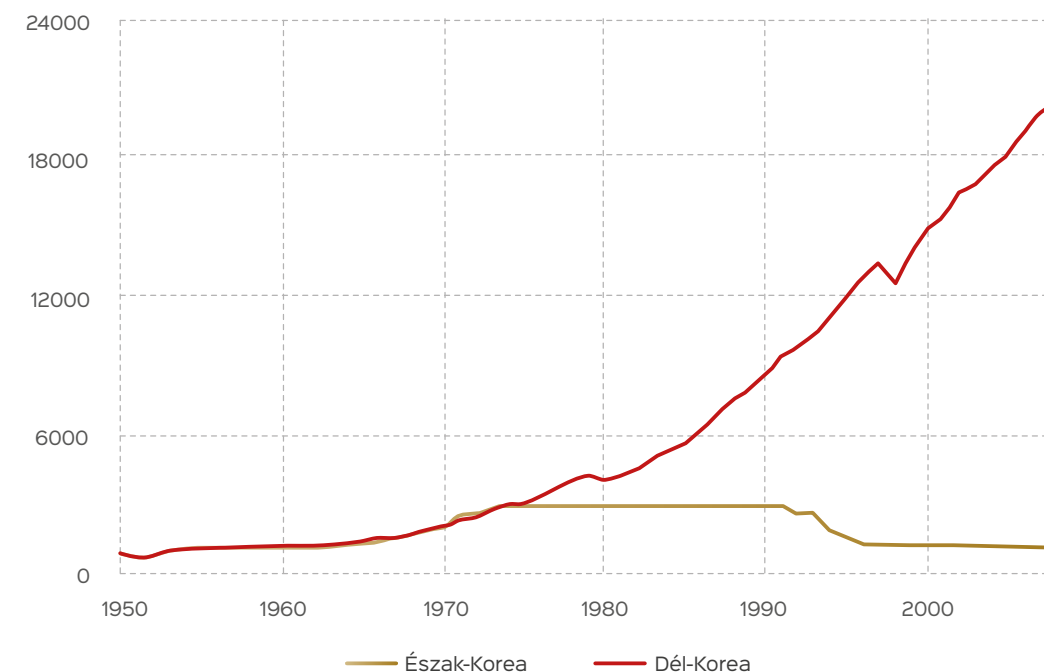
A két nagy tömb szembenállása és a koreai háború fejleménye alapvetően meghatározta a Koreai Köztársaság kül- és biztonságpolitikai mozgásterét a hidegháború időszakában. Önmagában az a tény, hogy amerikai támogatással, hidegháborús helyzetben alakult meg az új dél-koreai állam, azt implikálta, hogy a szöuli kormányzat igazodni fog Washington külpolitikai elképzeléseire. Az Egyesült Államoktól való függés csak fokozódott a koreai háború kitörésével. Egyfelől védelmi szempontból, ugyanis az amerikai haderő adta a gerincét az észak-koreai támadást visszaverő ENSZ-csapatoknak, és világossá vált, hogy egyedül az Egyesült Államok képes garantálni Dél-Korea hosszútávú biztonságát. 1953-ban meg is kötötték a kétoldalú védelmi szerződést, amely a mai napig a Koreai Köztársaság biztonságának sarokköve. Ennek keretében jelenleg is állomásoznak amerikai csapatok az ország területén, és bár békeidőben a dél-koreai haderőt a szöuli kormányzat irányítja, amerikai parancsnokság alá kerülne fegyveres konfliktus vagy háború kirobbanása esetén. Másfelől, a Koreai Köztársaság eleve jelentős mértékben függött gazdaságilag az Egyesült Államoktól, és ez szintén csak erősödött a koreai háború következtében. A háború északon és délen egyaránt hatalmas pusztítást okozott, és nyilvánvaló volt, hogy Dél-Koreának jelentős amerikai gazdasági támogatásra és segélyre van szüksége a talpraálláshoz. Az ötvenes években gyakorlatilag az Egyesült Államok köldökzsinórja biztosította az ország működőképességét. Dél-Korea elképesztő mértékben függött az amerikai segélytől, ami a hatvanas évek elejéig az állami költségvetés nagyjából felét adta. A mai Dél-Koreára tekintve nehéz elképzelni, hogy az ország még 1961-ben is csak a 91. helyen állt (Yang, 2021) a világ gazdasági ranglistáján. A gazdasági támogatás mellett a fejlesztési projektek, a kétoldalú oktatási és kulturális együttműködés, a dél-koreai haderő támogatása anyagilag és fegyverzet fejlesztésében mind nélkülözhetetlenek voltak az ország fejlődéséhez. Ez nem egy két egyenrangú fél között kialakult stratégiai szövetség volt, mivel az Egyesült Államok töltötte be a patrónus, a Koreai Köztársaság pedig a kliens szerepét.

Ez a viszony magától értetődő módon ágyazódott be a hidegháborús szembenállás kontextusába. Ez azt is jelentette, hogy nem alakult ki semmilyen kétoldalú együttműködés a kommunista tömbbe tartozó szomszédos országokkal: a Kínai Népköztársasággal, a Szovjetunióval és a KNDK-val. Bár a szintén kapitalista berendezkedésű szomszéd, Japán ugyanúgy Amerika-barát kormányzattal rendelkezett, a japán gyarmati uralom történelmi traumája – amely még napjainkban is jelen van a koreai-japán viszonyban – sokáig gátolta a kétoldalú kapcsolatok fejlődését, és emiatt Dél-Korea még inkább az Egyesült Államokra volt utalva. Fontos kiemelni még, hogy a koreai háború tapasztalata arra indította az elkötelezetten Amerika-barát, jobboldali konzervatív politikai elitet, hogy kizárólag

a kommunista ellenséget lássa az észak-koreai rezsimben. A fenyegetettség érzése a kormányzati politika síkján teljesen háttérbe szorította a koreai nemzet megosztottságának problémáját, és igazából majd csak a nyolcvanas években fellépő baloldali ellenzék fogja tematizálni a nemzeti megbékélés kérdését, és fogja szorgalmazni az Észak-Koreához való közeledést. A mai demokratikus Korea politikai viszonyaira is jellemző, hogy a baloldali kormányok nagyobb hangsúlyt fektetnek a Korea-közi együttműködés fejlesztésére, mint a jobboldaliak. Összességében tehát megállapítható, hogy az Amerikához való igazodás mellett a Japántól való történelmi okokra visszavezethető idegenkedés és az Észak-Koreával szembeni elutasító hozzáállás még inkább leszűkítette a dél-koreai külpolitika lehetőségeit hidegháborús időszak kezdeti szakaszában.

Ezt a geopolitikai elszigeteltséget végül is a Japánnal 1965-ben megkötött alapszerződés enyhítette (Cha, 1996). Ekkor – húsz évvel a háború után – került csak sor a diplomáciai kapcsolatok felvételére a két ország között. A szerződés keretében Japán elismerte az 1910 és 1945 közötti gyarmati uralom okozta veszteségekre vonatkozó kárpótlási kötelezettségét. A felek ennek szellemében megegyeztek, hogy a Koreai Köztársaság 300 millió dollár értékben kap gazdasági segélyt, 200 millió dollár értékben hitelt, és további 300 millió dollárt további kárpótlási igények kielégítésére. Az alapszerződés révén kapott „pénzügyi injekció” is hozzájárult a dél-koreai gazdaság hetvenes-nyolcvanas években bekövetkező látványos fejlődéséhez. Az 1. ábrán látható a Koreai Köztársaság gyors ütemű gazdasági növekedése – amit *Csoda a Han folyó mentén* néven is emlegetnek – összehasonlításban az észak-koreai gazdaság stagnálásával.

1. ábra: Az egy főre jutó GDP alakulása Észak-Koreában és Dél-Koreában (1990-es értéken rögzített USD), 1950-2008

Forrás: Maddison Project Database

2. Új külpolitikai távlatok megnyílása

A dél-koreai gazdaság látványos növekedésével jelentősen bővültek az ország gazdasági és kereskedelmi kapcsolatai, ez azonban nem módosította érdemben az ország külpolitikai viszonyrendszerét. A változás szelei a nyolcvanas évek közepétől kezdtek fújni, amikortól egyre inkább csökkent a hidegháborús feszültség a két szembenálló tömb között, és ez a kelet-ázsiai régióban is érezte hatását. Ebből kifolyólag egyrészt megnyíltak a politikai és gazdasági együttműködés csatornái a szovjet-barát és az Amerika-barát államok között, másrészt az Egyesült Államok egyre erőteljesebben terelte demokratikus irányba az autoriter berendezkedésű szövetséges országokat a kelet-ázsiai térségben. Az amerikai ráhatásnak is köszönhetően a Koreai Köztársaságban és a Fülöp-szigeteken is elindult a demokratikus átalakulás. Dél-Koreában 1987-88 folyamán zajlott le ez az átmenet, amelynek eredményeként a jobboldali háttérű Roh Tae-woo nyerte meg a szabadon megtartott elnökválasztást, aki 1988 elején lépett hivatalba. Az új demokratikus Dél-Korea nagysikerű nemzetközi belépője volt az ugyanazon év szeptemberében tartott szöuli nyári olimpia. A második Ázsiában rendezett olimpia jelképes üzenete az volt, hogy a Koreai Köztársaság végérvényesen „felkerült a világtérképre”, mint fejlett piacgazdasággal rendelkező és a nyugati demokráciákkal immáron politikailag egyenrangú ország.

A demokratikus választásokon győztes Roh Tae-woo elnök felismerte és kihasználta a hidegháborús szembenállás megszűnéséből adódó egyre táguló nemzetközi mozgástér adta lehetőségeket, és 1988-ban meghirdette a *Nordpolitik* néven ismertté vált külpolitikai stratégiáját (Foster-Carter, 2014). A *Nordpolitik* megindításában egyszerre tükröződött Szöul azon célja, hogy komolyabb nemzetközi szerepet vindikáljon magának és az, hogy normalizálja kapcsolatait Észak-Koreával. Ezen külpolitikai törekvésének támogatására Roh Tae-woo elnöknek – jobboldali konzervatív gyökerei dacára – végeredményben sikerült felépítenie egy belpolitikai konszenzust, amely kitarzott egészen 1998-ig. A *Nordpolitik* alaptézise az volt, hogy Észak-Koreát akkor lehet a Korea-közi kapcsolatok javítására rábírní, ha sikerül megnyerni a fő szövetségeseit – nevezetesen a Szovjetuniót és a Kínai Népköztársaságot – ahhoz, hogy támogassák a két Korea közötti megbékélést. Az Egyesült Államok teljes mértékben pártolta a Koreai Köztársaság külpolitikai aktivitását, hiszen az összhangban volt a Washington és Moszkva között beindult megbékélési folyamattal és azzal a törekvéssel, hogy új, kooperatív alapokra helyezték a két tömb kapcsolatrendszerét, maguk mögött hagyva a hidegháborús szembenállást.

A Koreai Köztársaság demokratikus átalakulása és fokozódó nemzetközi aktivitása átrendezte az amerikai–dél-koreai viszonyt (Mezei, 2021). A korábbi patrónus-kliens viszonyt fokozatosan felváltotta egy olyan egyenrangúbb szövetségi kapcsolat, mint amely az amerikai–japán együttműködést is jellemezte. Míg korábban Dél-Korea kül- és biztonságpolitikája egyoldalúan az Egyesült Államokkal való szövetség kontextusában mozgott, addig ettől kezdve egy új és lényegesen összetettebb dinamika érvényesült Szöul külkapcsolataiban. Az Egyesült Államokkal kötött stratégiai szövetség továbbra is megtartotta alapvető jelentőségét, de a koreai partner immár, megerősödött politikai és gazdasági pozíciójával összhangban, kezdeményezőbb módon léphetett fel külpolitikai téren is. Ez

a hidegháborús időszakhoz képest nagyságrendekkel bonyolultabb külpolitikai vonalvezetést kíván Szöultől, annak folyamatos mérlegelését, hogy miképpen egyeztethetők össze a két ország érdekei az egyes kérdésekben, és hogy a felmerülő nézeteltérésekre hogyan lehet áthidaló megoldásokat találni.

A *Nordpolitik* jegyében tehát Szöul normalizálta kapcsolatait a szovjet blokk országaival – amelyek közül elsőként Magyarországgal vették fel a diplomáciai kapcsolatokat 1989 elején (Torzsa, 2009) –, valamint a Kínai Népköztársasággal. Ez a változás eleinte sokkolta az észak-koreai rezsimit, de ahogy lassacskán mind Moszkva, mind Peking – saját gazdasági problémáikkal lévén elfoglalva – felszámolta a Phenjan számára évtizedeken át nyújtott baráti támogatást és segélyeket, mégiscsak közvetlen tárgyalásokba bocsátkozott a szöuli kormányzattal. Ennek eredményeként 1991-ben – miután mindkét Korea az ENSZ tagállamainak sorába lépett – megkötötték a megbékélésről, a meg nem támadásról és az együttműködésről szóló Korea-közi egyezményt. A későbbi fejlemények fényében elmondható, hogy a *Nordpolitik* jelentősen erősítette a Koreai Köztársaság külpolitikai és külgazdasági pozícióit, de a Korea-közi kapcsolatokban igazából csak rövid távon ért el javulást.

Roh Tae-woo utódja az elnöki székben, Kim Jong Szam főbb vonalaiban folytatta elődje külpolitikáját, és hivatali ideje alatt Dél-Korea tovább erősítette nemzetközi szerepvállalását, amelynek kiváló példája Szöul részvétele az ASEAN Plus Three együttműködésben. Ez jól mutatta Dél-Korea növekvő érdeklődését a délkelet-ázsiai térség iránt csakúgy, mint emelkedő nemzetközi reputációját, hiszen Kínával és Japánnal közösen csatlakozott ehhez az együttműködéshez (amelyben ők alkották a Plus Three-t). A Korea-közi kapcsolatok további rendezését megakasztotta a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (NAÜ) és a KNDK között kialakult nézeteltérés, amelynek oka az volt, hogy a NAÜ ellenőreit nem engedték be bizonyos észak-koreai nukleáris létesítményekbe (Mezei, 2021). Az elmúlt évtizedek fejleményeinek ismeretében visszatekintve egyértelműnek tűnik, hogy a KNDK már akkor az atomfegyverek előállításához szükséges alapanyagok előállításával kísérletezett, és ezért utasította ki a NAÜ ellenőreit. Ebben a helyzetben az Egyesült Államok vállalta magára a problémamegoldó szerepét, és a koreai háborút lezáró fegyverszüneti tárgyalások óta először kezdeményezett diplomáciai egyeztetéseket az észak-koreai rezsimmel. A két fél tárgyalóasztalhoz ült, amelynek eredményeként megkötötték a keretegyezményt; abban állapodtak meg, hogy a KNDK befagyasztja atomprogramját és együttműködik a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséggel, az Egyesült Államok pedig – Dél-Koreával és Japánnal közösen – vállalta két könnyűvízes atomreaktor építését a nukleáris energia békés célú felhasználása jegyében, valamint megígérte gázolajszállítmányok rendszeres küldését is. Bár a keretegyezménynek – mint ez a későbbiek fényében megbizonyosodott – valójában nem sikerült leállítania az észak-koreai atomprogramot, átmenetileg oldódott a feszültség, és ez lehetővé tette a következő dél-koreai elnök számára, hogy külpolitikája fókuszába állítsa a Korea-közi együttműködés erősítését.

3. A Napfény-politika kibontakozása

Az 1998 elején hivatalba lépő új elnök, Kim De Dzsung megjárta a korábbi autoriter rezsim börtöneit, sőt 1980-ban halálra is ítélték, és csak Washington közbenjárására engedték ki. Színrelépése jelentős hangsúlyeltolódást eredményezett a dél-koreai külpolitikában. Kim De Dzsung nem kérdőjelezte meg a Koreai Köztársaság többévtizedes kül- és biztonságpolitikai alapvetését, beleértve az Egyesült Államokkal való stratégiai szövetség meghatározó szerepét, ugyanakkor Napfény-politikájával (Csoma, 2021) új külpolitikai prioritást fogalmazott meg. A Napfény-politika középpontjában Észak-Korea állt, és az áttörés elérése a Korea-közi kapcsolatokban, távlatilag pedig a két ország(rész) egyesítésének programja. Kim De Dzsung párhuzamos folyamatként képzelte a két Korea közötti tartós megbékélés elérését és a KNDK visszavezetését a nemzetközi közösségbe. A tartós megbékélés tehát a két nemzetrészt jövőbeni egyesülését volt hivatott előkészíteni, ezzel egyidejűleg pedig Dél-Korea közvetítőként szándékozott fellépni a nemzetközi közösség és a KNDK között, szorgalmazva azt, hogy a többi állam, valamint nemzetközi szervezet is fejlessze kapcsolatait Észak-Koreával. A *Nordpolitik* irányvonalához képest lényeges különbség volt, hogy Kim De Dzsung nem a régió nagyhatalmaival való kapcsolatépítésen keresztül – mintegy közvetett módon – akarta elérni a Korea-közi együttműködés előmozdítását, hanem úgy tervezte, hogy a dél-koreai fogantatású Napfény-politika számára szerzi meg a régió nagyhatalmainak támogatását. A hidegháború utolsó éveinek kontextusában a *Nordpolitik* a korábban szembenálló két tömb általános megbékélési folyamatának mintegy regionális kiegészítőjeként funkcionált, tehát belesimult a globális politikai trendbe. Ehhez képest a Napfény-politika Szöul saját stratégiai elképzeléseit volt hivatott megvalósítani. A Koreai Köztársaság középhatalmi ambíciói fokozatosan kristályosodtak ki, és a Napfény-politika mint Szöul első autonóm külpolitikai kezdeményezése ennek a fejlődési folyamatnak volt egy fontos fordulópontja.

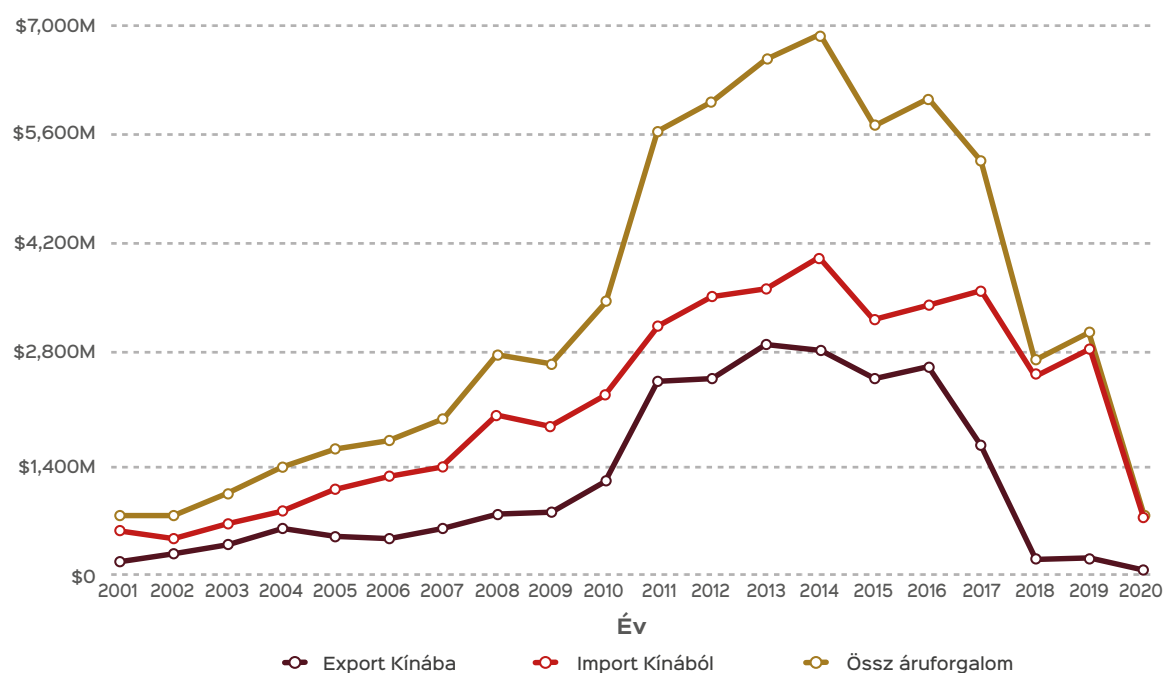
Kim De Dzsung tehát közvetlenül hivatalba lépése után kezdeményezte a Korea-közi kapcsolatok fejlesztését, amiben partnernek bizonyult az észak-koreai rezsim. Innen eredeztethető a Napfény-politika, amelynek elnevezése egy Aesopus által írt történetre vezethető vissza. A történetben az északi szél és a Nap versenyre hívják egymást, hogy melyikük tudja arra készíteni a vándort, hogy levegye öltözékét. Az északi szél nagy erővel próbálta lefűjni a vándorról az öltözékét, de az csak még jobban magára csavarta a ruháját. Ezután jött a Nap, egyre erősebben sütött, mire a vándor nem bírta már a hőséget, és levetkőzött. Kim De Dzsung tehát nem nyomásgyakorlással, hanem kedvezmények adásával tervezte előmozdítani a Korea-közi együttműködést. A párbeszéd erősödésének köszönhetően 2000 nyarán történelmi csúcstalálkozóra került sor Phenjanban, Kim De Dzsung elnök és Kim Dzsong-il „kedves vezető” részvételével. A találkozón mellőzték az észak-koreai atomprogram kényes témáját, és a megbékélés, valamint a gazdasági együttműködés tárgykörére összpontosítottak. Az Egyesült Államok, Dél-Korea fő szövetségese, lényegében pozitívan reagált a Napfény-politikára, miközben természetesen elvárta, hogy Szöul folyamatosan tájékoztatást adjon az Észak-Korea irányába tett lépésekről. Összességében elmondható, hogy Clinton elnök támogatta Kim De Dzsung erőfeszítéseit, olyannyira, hogy Madeleine Albright amerikai külügyminiszter is ellátogatott Phenjanba 2000 őszén, előmozdítandó az Észak-Koreával való kapcsolatok rendezését. Washingtonban

azonban 2001 elején kormányváltás következett, és az új republikánus adminisztráció kevésbé elnézően kezelte, hogy a KNDK titokban folytatta nukleáris képességei fejlesztését. George W. Bush kormánya 2002 októberében az atombomba előállításához szükséges urándúsítással vádolta meg Észak-Koreát, mire az felmondta a nyolc évvel azelőtt kötött Keretegyezményt, majd kilépett a nemzetközi atomsorompó egyezményből (Nuclear Non-Proliferation Treaty) is. Mint az egyezmény aláírója, a KNDK lemondott a katonai célú nukleáris képességek kialakításáról, tehát az atombomba előállításához szükséges plutónium felhalmozásával eleve megszegték nemzetközi vállalkozásukat. Ezt követően hosszas diplomáciai egyeztetések révén a Kim De Dzsung által Észak-Koreával szorgalmazott párbeszéd szempontjából végül is sikerült menteni a menthetőt, és a KNDK-val való egyeztetések a Hatpárti tárgyalások néven futó multilaterális formátumban folytatódtak.

A 2003-ban megkezdett Hatpárti tárgyalásokban az észak-koreai atomprogram leállításában közvetlenül érdekelt országok vettek részt: az Egyesült Államok, Kína, Oroszország, Japán, a Koreai Köztársaság és a KNDK (Bajoria & Xu, 2013). A tárgyalások célja az volt, hogy egy kompromisszumos megoldás keretében egyszerre normalizálják a kapcsolatokat Észak-Koreával és bírják rá nukleáris ambíciói feladására. A Hatpárti tárgyalások megkezdésekor már a szintén baloldali kötődésű No Mu Hjon töltötte be az elnöki hivatalt. No elnök elkötelezett volt a Napfény-politika folytatása mellett, és folytatni kívánta a Korea-közi együttműködés erősítését. Elnöki terminusa alatt azonban jelentős feszültség alakult ki az Észak-Koreával való kétoldalú kapcsolatok fejlesztésére fókuszáló Napfény-politika és a Hatpárti tárgyalások menete között. Utóbbiban ugyanis értelemszerűen megjelentek az abban résztvevő különböző államok saját érdekei, amelyek adott esetben nem estek egybe a KNDK-val való együttműködés elmélyítését sürgető dél-koreai elképzelésekkel. No elnök egyre inkább hátráltató tényezőként tekintett a Hatpárti tárgyalásokra, és különösen elégedetlen volt a Bush-kormányzat hozzáállásával.

No elnök hivatali ideje és a Hatpárti tárgyalások időszaka (2003–2008) lényegében egybe esett. A kínai reláció politikai és gazdasági jelentősége is ekkor kezdett növekedni Szöul számára. Peking a Hatpárti tárgyalások házigazdájaként fontos szerepet játszott abban, hogy a felmerülő nézeteltérések során Phenjan rábírja a tárgyalóasztalnál maradásra. Ez összefüggött azzal, hogy a KNDK és Kína közötti kétoldalú kereskedelmi forgalom több mint háromszorosára emelkedett 2002 és 2008 között, ami azzal együtt is kiemelkedő volt, hogy viszonylag alacsony szintről indult ez a növekedés. Ebből kifolyólag a Korea-közi együttműködés fejlesztésére prioritásként tekintő baloldali szöuli kormány szemében az Észak-Koreával egyre szorosabb kapcsolatok kiépítő Kínai Népköztársaság felértékelődött.

2. ábra: Kína és a KNDK kétoldalú áruforgalmának alakulása

Forrás: saját szerkesztés

Ebben az időszakban különösen nagy lendületet vett a Kína és Dél-Korea közötti gazdasági kapcsolatok növekedése, aminek eredményeként Kína lett Dél-Korea első számú kereskedelmi partnere. A kétoldalú kapcsolatok fejlődését azonban beárnyékolta a történelmi vita az ókorban virágzó Kogurjó Királyságról, ugyanis a Kínai Társadalomtudományi Akadémia kétezres évek elején kiadott állásfoglalása nyomán Peking tagadta a hajdani királyság koreai jellegét. Ez a Koreai Köztársaságban nagy felháborodást váltott ki, mivel a történettudományi szakma és közvélekedés egyaránt a három ősi koreai királyság egyikeként tekintett Kogurjóra.

4. Éles külpolitikai váltás: a középhatalmi törekvések úrafogalmazása

Tíz év baloldali kormányzást követően 2009 elején a jobboldal jelöltje, Li Mjong Bak került az ország élére miután megnyerte az elnökválasztást. Az új elnök elvetette a Napfény-politika irányelvét, hogy feltétel nélküli gazdasági és egyéb juttatásokkal kell „megpuhítani” a KNDK-t, és magáévá tette az amerikai elképzelést, amely a KNDK denuklearizációs lépéseire kötötte a segélyek adását. Mindemellett az új kormányzat kiemelt törekvése volt, hogy helyreálljon a megingott bizalom Szöul és Washington között. A stratégiai szövetség megerősítését jelentette a 2009-ben közösen kiadott *Joint Vision For the Alliance* dokumentuma, amely leszögezte, hogy a két ország bilaterális, regionális és globális szintű együttműködést folytat majd a közös értékek alapján (The White House, 2009). Ez a

közös nyilatkozat egyértelműen túllépett a szigorúan kétoldalú, 1953-ban kötött védelmi szerződésen (*Mutual Defense Treaty*). Az együttműködés körét kiterjesztették olyan regionális vagy még inkább globális szintű problémákra, mint a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, a klímaváltozás, az energiabiztonság és az emberi jogok védelme. Ezen kívül megemlítették az iraki és az afganisztáni missziókban való közös szerepvállalást, valamint a G20 keretén belüli multilaterális koordinációban való részvételt. Li elnök minden korábbi adminisztrációnál hangsúlyosabban képviselte Dél-Korea középhatalmi ambícióit (Ku et al., 2018), amit a kormány szlogenje – „Globális Korea” – is jól kifejezett. Li Mjong Bak tehát elődjével szemben nem behatároltsággal tekintett az Egyesült Államokkal való stratégiai szövetségre, vagyis nem a szövetség *ellenében*, hanem az Egyesült Államokkal folytatott *együttműködésben* akarta a Koreai Köztársaság nemzetközi mozgásterét növelni.

Az Észak-Koreával való megbékélés ügye teljes mértékben lekerült a napirendről, miután egy észak-koreai tengeralattjáró 2010-ben elsüllyesztett egy dél-koreai hadihajót, 46 tengerész halálát okozva. A tragédiát követő vizsgálat egyértelműen kimutatta a KNDK felelősségét, ezért Szöul saját – a már hatályban lévő ENSZ-szankciókon túlmenő – szankciókat léptetett életbe Phenjannal szemben. A szankciós csomag, többek között, leállította az addig rendszeres humanitárius segélyszállítványokat, valamint megtiltotta a két Korea közötti kereskedelmet. Bár a KNDK tagadta, hogy köze lett volna a hadihajó elsüllyesztéséhez, az a tény, hogy nyolc hónap múlva az észak-koreai tüzérség löni kezdte a két Korea tengeri határzónájában fekvő, ám Dél-Koreához tartozó Jonpjong-szigetet – amelynek során négy ember vesztette életét –, jól mutatta, hogy Phenjan elvetette a tárgyalások újratekintését. A dél-koreai haderő viszonzta a tüzet, és ezzel a koreai háború óta legjelentősebb fegyveres incidens zajlott le a Koreai-félszigeten. A két Korea közötti kapcsolatok sokéves mélypontra zuhantak, és a Napfény-politika is végleg a süllyesztőbe került.

Míg a baloldali kormányok energiájuk jelentős részét az Észak-Koreával való kapcsolatok javításának szentelték, addig Li Mjong Bak elnök alatt minden erőfeszítés az ország nemzetközi aktivitásának növelésére irányult. Ennek megfelelően Dél-Korea komoly szerepet vállalt a gazdasági diplomácia és az energiadiplomácia terén, a nemzetközi szervezetekben, különösképpen az ENSZ-ben. Létrehozta, Szöul székhellyel, a Globális Zöld Növekedési Intézet (GGGI) nemzetközi szervezetet, amelynek célja a klímaváltozáshoz adaptálódó gazdasági gyakorlatok elterjesztése a világban. (2016-ban Magyarország is csatlakozott ehhez a nemzetközi szervezethez.) Fontosnak tartották megerősíteni az ország nemzetközi imázsát is, ezért 2009-ben elkezdtek felállítani a Koreai Kulturális Központok nemzetközi hálózatát; napjainkban már 32 ilyen központ működik szerte a világban, többek között Budapesten. Li elnök Dél-Korea középhatalmi státuszát kívánta megalapozni a minden korábbinál erőteljesebb nemzetközi szerepvállalással.

A 2013 elején elnöki hivatalba lépett, szintén jobboldali Pak Kün-hje asszony lényegében tovább vitte elődje külpolitikai irányvonalát mind Dél-Korea középhatalmi ambíciói erősítésében, mind az Egyesült Államokkal való szövetség megerősítésében. 2013 szeptemberében, az éves ENSZ Közgyűlés margóján, őt, magát középhatalomnak tekintő állam, Mexikó, Indonézia, Dél-Korea, Törökország és Ausztrália külügyminiszteri szintű konzultációs mechanizmus kialakításában egyezett meg, amelyet országaik kezdőbetűi alapjának MIKTA-nak neveztek el. Az együttműködést Új Innovatív Partner-

séggként határozták meg, és elsődlegesen az energiabiztonság, a jó kormányzás, a gazdasági kapcsolatok fejlesztése, a fenntartható fejlődés és a nemzetközi békefenntartás témáiban folytattak egyeztetéseket az elmúlt években. Nem sokkal hivatalba lépését követően, az amerikai–dél-koreai szövetség megkötésének 60. évfordulója alkalmából, 2013 májusában Pak elnökasszony és Obama elnök közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben lényegében megerősítették a 2009-es *Joint Vision for the Alliance* dokumentumában megfogalmazottakat. Egyetlen hangsúlybeli eltérés tapasztalható: míg a 2009-es közös nyilatkozat a globális szintű ambíciók megjelölése mellett az Asia-Pacific régióra hivatkozik, addig az újabb dokumentum kifejezetten az északkelet-ázsiai térség kapcsán szögezi le, hogy „*az Egyesült Államok és a Koreai Köztársaság közötti szilárd szövetségre alapozva, készek vagyunk... arra törekedni, hogy a béke és együttműködés korszakát építsük Északkelet-Ázsiában.*” Ez a kitétel annak fényében érdemel figyelmet, hogy Pak Kün-hje asszony a 60. évfordulóra emlékező közös nyilatkozattal egyidőben hirdette meg az „Északkelet-Ázsiai Béke és Együttműködés kezdeményezését” (NAPCI) (Lee, 2014). A NAPCI célul tűzte egy olyan regionális multilaterális kormányközi együttműködés megteremtését, amely megoldani hivatott az „Ázsia-paradoxon” problémáját, vagyis azt, hogy a nagymértékű gazdasági összefonódás és interdependencia ellenére nem sikerült eddig kialakítani a biztonsági kérdésekben való együttműködést előmozdító regionális multilaterális mechanizmust. Pak elnökasszony elképzelése szerint a kelet-ázsiai régió államai közötti multilaterális párbeszédre keresztül lehetne kialakítani a béke és kooperáció kultúráját, valamint kormányközi mechanizmusát. Az egész Északkelet-Ázsiára kiterjedő kooperáció, a koncepció szerint, keretet biztosítana az észak-koreai probléma tartós rendezésére is.

A NAPCI kezdeményezése csakúgy, mint Li Mjong Bak elnök „Globális Korea” politikája a Koreai Köztársaság középhatalmi pozíciójának erősítését szolgálta. Beleillett a NAPCI koncepciójába és ugyanakkor új lendületet adott a kétoldalú együttműködésnek, hogy Pak elnök hivatali idejének első három évében minden korábbinál jobban fejlődtek a kínai – dél-koreai kapcsolatok. Mint korábban említettük, a kétoldalú gazdasági kapcsolatok már az ezredfordulótól kezdve ugrásszerű fejlődésen mentek keresztül, és Kína 2004-ben Dél-Korea elsőszámú gazdasági partnere lett, megelőzve az Egyesült Államokat. Xi Jinping kínai elnök nagyjából Pak asszony hivatalba lépésével egyidőben került országa élére, és mindkét vezető élt azzal a lehetőséggel, hogy új fejezetet nyissanak a kétoldalú együttműködésben. Pak elnökasszony – kihasználva kínai nyelvtudását is – a kapcsolatok fejlesztésével igyekezett Kínát bevonni a NAPCI szerepének erősítésébe. A pekingi vezetés nem zárkózott el a NAPCI koncepciójától, mivel attól az Egyesült Államok regionális szerepének relatív gyengülését várták. Az is kedvező körülménynek látszott a Szöul és Peking közötti együttműködés erősítésének szempontjából, hogy Xi elnök egyre elégedetlenebben szemlélte Kim Dzsong-ün, a KNNDK ifjú titánjának ténykedését. A Peking és Phenjan közötti „mosolyszünet” alapvetően két ok miatt következett be. Egyfelől Kim Dzsong-ün ballisztikus rakéta-kilövéseivel és kísérleti atomrobbantásával feszültséget gerjesztett a régióban, és a kínai vezetést nyugtalansággal töltötte el, hogy nem látszott, meddig akar elmenni az ifjú diktátor. Egy Kínában rendezett éves regionális üzleti fórumon Xi Jinping elnök – egyértelműen a Koreai-félszigetre utalva – kijelentette, „*nem szabad engedni, hogy bárki is káoszba taszítson egy térséget vagy akár az egész világot pusztán önös előnye érvényesítése érdekében*” (Perlez & Choe, 2013). Másfelől az verte ki a biztosítékot, hogy Kim Dzsong-ün 2013 decemberében leváltot-

ta, majd kivégeztette az addigi második embert, a közismerten Kína-barát Csang Szongthecket. Ezzel végleg megszűnt annak a lehetősége, hogy a KNNDK a kínai modellt követve fogja átalakítani politikai gazdasági berendezkedését. Jól mutatta Peking elhidegülését, hogy Xi Jinping nem volt hajlandó személyesen találkozni az ifjú észak-koreai diktátorral, viszont fogadta Pak elnökasszonyt Pekingben nem sokkal annak szülői beiktatása után. Sőt a következő évben Szöulba látogatott, ami nyilván üzenet volt Kim Dzsong-ün számára is, hiszen olyan nem fordult elő korábban, hogy egy újonnan megválasztott kínai vezető előbb látogatott volna el Dél-Koreába, mint a KNNDK-ba.

A Szöul és Peking közötti politikai kapcsolatok látványos javulása gazdasági együttműködés erősödését is eredményezte. 2015-ben megkötötték a két ország közötti szabadkereskedelmi megállapodást, majd a Korea Köztársaság ugyanazon évben csatlakozott a kínai kezdeményezésre létrejött Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bankhoz (AIIB). Az Obama-adminisztráció elutasító módon viszonyult a Peking által elindított kezdeményezéshez, és szövetségeseit is igyekezett lebeszélni a csatlakozásról. Ennek ellenére Dél-Korea mellett – többek között – Ausztrália, Németország, az Egyesült Királyság és Hollandia is részt vett az AIIB alapításában.

Azonban 2016 elején a KNNDK újabb kísérleti atomrobbantást hajtott végre, majd sorozatos ballisztikus rakétakilövésekkel provokálta szomszédjait és a nemzetközi közösséget. Új helyzet állt ezzel elő, ami, mint látni fogjuk, következményeiben jelentős mértékben kihatott a Kínával való kapcsolatokra is. A Pekinghez való közeledés Szöul számára nemcsak a gazdasági kapcsolatok és a régió belüli bizalom erősítés tekintetében volt fontos, hanem a dél-koreai vezetés arra is számított, hogy adott esetben Peking hajlandó lesz majd konstruktívan fellépni Phenjan vonatkozásában. Ez a számítás azon alapult, hogy a KNNDK gazdaságilag jelentős – gyakorlatilag teljes – mértékben Kínától függött, és Szöul abban bízott, hogy Peking kész lesz bizonyos nyomást gyakorolni észak-koreai partnerére előmozdítandó a tartós rendezést a Koreai-félszigeten. Kim Dzsong-ün az év folyamán tovább gyorsította nukleáris és ballisztikus rakéta-programját, ami egyre nagyobb nyugtalansággal töltötte el a dél-koreai kormányzatot. Szöul úgy érezte, hogy Peking nem lép fel kellő eréllyel a KNNDK megfékezése érdekében, és ezért amellettt döntött, hogy – a Koreai Köztársaság biztonsága érdekében – mégis csatlakozik az Egyesült Államok által kifejlesztett THAAD rakétaelhárító-rendszerhez. 2016 júliusában bejelentették, hogy a két ország megállapodott a THAAD rendszer elemeinek dél-koreai területre való telepítésében. A bejelentést követően mind Kína, mind Oroszország erőteljesen tiltakozott a telepítés terve ellen, mivel attól tartottak, hogy a rendszer ellenük is irányulhat majd a jövőben. A Peking és Szöul közötti politikai kapcsolatok így sok évtizedes mélypontra kerültek Pak Kün-hje asszony elnöki terminusa végére a THAAD rakétaelhárító-rendszer Dél-Koreára való kiterjesztése miatt.

Másrésről viszont Szöul csatlakozása a rakétavédelmi rendszerhez pozitív lökést adott az amerikai–dél-koreai kapcsolatoknak, amire igencsak szükség volt, tekintve Donald Trump bizonytalanságot keltő megnyilvánulásait. Trump még választási kampányában meglebegtette, hogy kivonná az amerikai csapatokat Dél-Koreából, ha Szöul nem ad jelentősebb pénzügyi hozzájárulást a katonák ottani állomásoztatásához. Bár elnöki tisztségét elfoglalva Trump kiállt a két ország védelmi szövetsége mellett, négyéves hivatali ideje alatt összességében erős kételyeket ébresztett ázsiai szövetségeseiben elkötelezettsége szilárdságát illetően.

5. A középhatalmi pozíció erősítése a Mun-kormányzat alatt

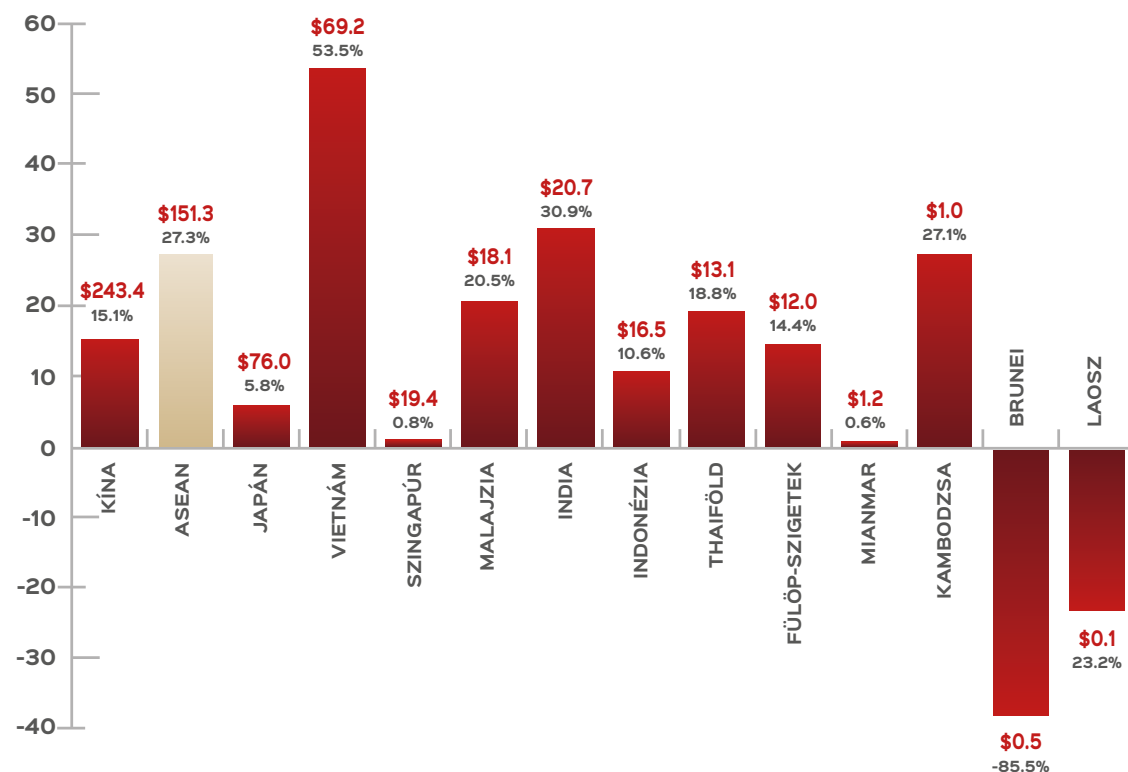
A korrupciós botrányai miatt lemondásra kényszerült Pak asszony utódja, a 2017 májusában hivatalba lépő Mun Dzse-in elnök a Korea-közi megbékélést alapelvnek tekintő baloldali erők politikai hagyományát kívánta követni. Azonban teljesen reménytelennek látszott az Észak-Koreával való párbeszéd esélye, hiszen Kim Dzsong-ün provokatív lépéseivel csak tovább növelte a feszültséget 2017 folyamán is. Az új elnöknek ugyanakkor sürgősen kezelnie kellett a Kínával való viszony megromlását, mivel Peking „nem hivatalos” gazdasági nyomás alá helyezte Dél-Koreát (Goreczky, 2018). Különböző eszközökkel lényegében leállították a Koreába irányuló kínai turistaforgalmat, akadályozták a K-Pop sztárjainak kínai fellépését, és egyéb hasonló módokon okoztak gazdasági veszteséget. A helyzetet javítandó, Szöul előzetes tárgyalásokat kezdeményezett, aminek eredményeként 2017 decemberében Mun Dzse-in elnök Pekingbe utazott a kapcsolatok normalizálásának szándékával. A látogatás során sikerült egyezsége jutni, mivel Szöul ígéretet tett, hogy nem kerül sor a betelepített THAAD-rendszer bővítésére, és nem vesz részt háromoldalú katonai együttműködésben Tokióval és Washingtonnal, hanem csak az Egyesült Államokkal kötött védelmi szövetséget tartja fenn. Peking a látogatás után fokozatosan felhagyott a további nyomásgyakorlással, bár 2021 decemberéig kellett várni, hogy egy koreai filmet ismét forgalmazzanak a kínai mozihálózatban. Jónéhány dél-koreai vállalatnak érzékeny veszteséget okozott Peking nem hivatalos kereskedelmi háborúja, de Kína továbbra is Dél-Korea legfontosabb kereskedelmi partnere maradt.

Mun Dzse-in elnök olyan időszakban hirdette meg az Új Déli Politikát, amikor reménytelennek tűnt a Korea-közi együttműködés előmozdítása és a Kínával való viszony sem volt súrlódásmentes. Ez a kezdeményezés, először a Koreai Köztársaság történetében, Ázsia déli régióját, vagyis az ASEAN-országokat és Indiát célozta meg. Az Új Déli Politika 2017-es elindítása óta egyértelműen megmutatkozott, hogy – bár a diplomáciai aktivitás India irányába is növekedett – igazából a délkelet-ázsiai térség, vagyis az ASEAN-tagállamok, valamint az ASEAN regionális szervezete került a kezdeményezés fókuszába. Az Új Déli Politika elindításával Mun elnök egyértelműen elődeinek Dél-Korea középhatalmi státuszát erősítő politikáját folytatta. Egy három pilléren alapuló stratégiát hirdetett meg: *People, Prosperity, Peace*, ahol az első pillér az oktatási, kulturális és idegenforgalmi kapcsolatokat erősítést célozta, a második a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat bővítést, míg a harmadik a politikai együttműködés fejlesztését irányozta elő.

A politikai együttműködés fejlesztése érdekében komoly diplomáciai offenzíva bontakozott ki, ugyanis Mun Dzse-in elnök két év alatt hivatalos látogatást tett az összes ASEAN-tagállamba, amire nem volt korábban példa. Ezen kívül 2019-ben került sor az első Korea-ASEAN csúcstalálkozóra, amelyen a koreai házigazda mellett az ASEAN szervezete, valamint a tíz tagállam vezetői vettek részt. Ugyanakkor már az Új Déli Politika elindításakor kerültek a bevett biztonságpolitikai témákat a politikai pillér definiálása során, és olyan nem hagyományos biztonsági kihívásokkal kapcsolatban szorgalmazták az együttműködést, mint a vízbiztonság és a klímavédelem. Összességében elmondható, hogy a gazdasági kapcsolatokat fejlesztésében – ez a *Prosperity* pillér – jóval jelentősebb eredmé-

nyeket ért el a Mun-kormányzat, mint a politikai együttműködés területén. (A *People* pillér kibontakozását nagyrészt megakadályozta a koronavírus-járvány rohamszerű megjelenése 2020 elején.) Az alábbi diagram is jól mutatja, mennyire dinamikus fejlődtek Dél-Korea kereskedelmi kapcsolatai az ASEAN-országokkal.

3. ábra: A teljes külkereskedelmi forgalom 2019-ben és a külkereskedelmi forgalom változása 2016 és 2019 között

Forrás: Korea Customs Service

A Koreai Köztársaság természetesen már Mun elnök „déli” kezdeményezése előtt is fontos kapcsolatokat épített ki a délkelet-ázsiai térségben, hiszen a dél-koreai cégek jelen voltak a régióban a hatvanas évek óta, és Szöul aktívan részt vett az ASEAN Plus Three és az ASEAN Regionális Fórum tevékenységében megalakulásuktól, a kilencvenes évektől kezdődően. Azonban az Új Déli Politika Szöul első autonóm kezdeményezésének tekinthető a térséget illetően, amelynek köszönhetően egy újfajta együttműködési folyamat indult el. Szöul növekvő délkelet-ázsiai aktivitása egyértelműen megmutatta, hogy a dél-koreai külpolitika önálló kezdeményezésre képes, valamint komolyan gondolja a régióval való kapcsolatok fejlesztését.

2018 elején kedvező fordulat állt be a Koreai-félszigeten, mivel Kim Dzsong-ün észak-koreai vezető váratlanul taktikát váltott és békülékeny hangnemet ütött meg először Szöul, majd Washington irányába is. Anélkül, hogy belemennénk a 2018-2019 folyamán a két Korea, valamint az Egyesült Államok és a KNDK között megtartott csúcstalálkozók részleteibe, röviden akképpen összegezhető

ez az időszak, hogy ugyan a békefolyamat sikeresen beindult, de 2019 közepére kifulladás, majd az év végére teljesen leállt. Egyből szembejött, hogy a „Napsugár-politika” korszakához képest az enyhülés ezen időszaka jóval rövidebb ideig tartott. Az amerikai–dél-koreai kapcsolatok szempontjából azonban sokkal lényegesebb, hogy miközben Mun Dzse-in elnök politikai és eszmei értelemben teljesen azonosult a „Napsugár-politika” stratégiai céljaival, végig arra törekedett, hogy Washingtonnal folyamatosan egyeztetve és együttműködve valósítsa meg az előrehaladást. A dél-koreai elnök felismerte, hogy az USA ellenében nem kivitelezhető az Észak-Koreával való kapcsolatépítés, hanem kizárólag vele szorosan együttműködve. A szöuli kormányzat stratégiája az volt, hogy egyszerre kell haladnia a két Korea közötti, valamint a Phenjan és Washington közötti politikai-diplomáciai közeledésnek. Felismerték, hogy a Korea-közi tartós megbékélés elképzelhetetlen az USA és KNDK viszonyának normalizálása nélkül. Elődjeihez képest Mun Dzse-in jóval körültekintőbb volt, és mindent elkövetett, hogy az Amerikával való pozitív viszonyt töretlenül fenntartsa. A békefolyamat alapvető sikeretelensége ellenére elmondható, hogy Mun Dzse-in és csapata rendkívül alapos és professzionális módon készítette elő és ágyazott meg az amerikai–észak-koreai párbeszédnek, és nem rajtuk, hanem Phenjanon múlt, hogy a folyamat eredménytelenül zárult.

Ha az elmúlt negyedszázad távlatába helyezzük Mun elnök külpolitikai stratégiáját, akkor megállapíthatjuk, arra törekedett, hogy egyfajta szintézist teremtsen baloldali, illetve jobboldali elődei külpolitikai elképzelései között. A lényegét tekintve elmondható, hogy míg a baloldali elnökökhöz köthető Napfény-politika Észak-Koreát és a Korea-közi együttműködés fejlesztését tekintette prioritásnak, addig a konzervatív kormányzatok Dél-Korea középhatalmi ambícióinak megvalósítását helyezte a külpolitika fókuszába. Mun elnök nagy erőket mozgósított annak érdekében, hogy mindkét stratégiai törekvést egyszerre érvényesítse. Abban is Mun elnök „kiegyenlítő” külpolitikai tudatosságát kell látnunk, hogy nemcsak mellőzte a dél-koreai baloldali hagyományban megtalálható Amerika-ellenességét, hanem gyakorlatilag folytatta jobboldali elődeinek az Egyesült Államokkal való szoros együttműködésen alapuló politikáját.

Időközben a Trump-adminisztráció magáévá tette és saját igényeire szabta az eredetileg Japán külpolitikai műhelyben született koncepciót a Szabad és Nyitott Indiai- és Csendes-óceánról (Free and Open Indo-Pacific), és ennek jegyében élesztette újjá a Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd (Quadrilateral Security Dialogue – Quad) együttműködését (Smith, 2021). A Quad együttműködés országai, vagyis az Egyesült Államok, Japán, Ausztrália és India külügyminiszterei a 2019 szeptemberében tartott New York-i találkozójukon kinyilvánították érdekeltségüket a Szabad és Nyitott indiai- és csendes-óceáni régió fenntartása mellett. A koronavírus-járvány világméretű elterjedése okán a Quad négy országa egyeztetést kezdeményezett a pandémia jelentette kihívásokról, amelyre meghívták Dél-Korea, Vietnám és Új-Zéland külügyi képviselőit is, (akik miniszteri szint alatt vettek részt az egyeztetésen). Ez a formáció a Quad Plus (Li, 2021) elnevezést kapta, és nyilvánvalóan felmerült annak a kérdése is, hogy ez a három ország formálisan is csatlakozik-e a Quad „kemény magjához” vagy hogy létrejön-e tartós jelleggel egy Quad Plus névre hallgató kibővítette multilaterális formátum. Bár Pekingben mindvégig gyanakodva tekintettek az újjáélesztett Quad-ra, aggodalomra igazából az adott okot, amikor Mike Pompeo 2020 októberében a Quad-országok külügyminiszteri szintű ta-

nácskozásán kifejtette, Amerika célja „igazi biztonsági együttműködéssel” intézményesíteni a Quad-ot, valamint „megfelelő időben” bővíteni is annak érdekében, hogy a „Kínai Kommunista Párt mindannyiunkat érintő kihívásával szemben fel tudjunk lépni” (Rudd, 2021).

2020 novemberében Mun Dzse-in elnök meghirdette az Új Déli Politika (NSP) kibővítését az NSP Plus (Kim, 2021) programmal, amely lényegében a pandémia okozta problémákra fókuszáló közös gazdasági, infrastrukturális és egészségügyi projekteket irányoz elő. Bár az NSP Plus jelentős mértékben nem adott hozzá a 2017-ben meghirdetett három pilléres stratégiához, megerősítette, hogy Dél-Korea továbbra is ragaszkodik saját önálló külpolitikai kezdeményezéséhez. Ez abban a kontextusban értékelendő, hogy az Egyesült Államok amellet kötelezte el magát, hogy a Szabad és Nyitott Indo-Pacifikus térségről kialakított stratégiai koncepciójára alapozza a régióra vonatkozó külpolitikáját. Mun elnök megfogalmazása szerint a két fél közös szándéka „harmonikus együttműködést kialakítani Korea Új Déli Politikája és az Egyesült Államok Indo-Pacifikus Stratégiája között” (Kim & Wilkins, 2020). Ez azt jelentette, hogy Szöul nem adja fel önálló külpolitikai irányvonalát, ugyanakkor kész megtalálni a „közös nevezőt” a két ország elképzeléseiben. Az Új Déli Politika illetően megerősítése azt is implikálta, hogy nem várható Dél-Korea formális csatlakozása a Quad kezdeményezéshez, bár az elképzelhető – különösen, ha ismét jelentősen romlana a járványhelyzet –, hogy a Quad Plus alkalmi egyeztetéseiben részt venne.

A Koreai Köztársaság középhatalmi ambícióinak természetesen az Új Déli Politika nem az egyetlen terepe, de kétségtelenül a legmarkánsabb, és kiemelkedő jelentőségre tett szert az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai verseny fokozódásával. A 2021 januárjában hivatalba lépett Joe Biden elnök nemcsak folytatta a Quad együttműködés megerősítésének politikáját, hanem „magasabb sebességbe” is kapcsolta. Az addig külügyminiszteri szinten történő koordináció helyett 2021 márciusában a négy ország vezetői egyeztettek online, majd szeptemberben megtartották Washingtonban az első rendes, „élő”, legmagasabb szintű találkozót. Csakúgy, mint elődje, Biden elnök is örömmel vette volna, ha Dél-Korea csatlakozik a Quad együttműködéshez, de – mint a fentiekben erről szó volt – a Mun-kormányzat továbbra is ragaszkodik a saját önálló stratégiai megközelítéséhez az Indo-Pacifikus térségben vonatkozásában. Ez átvezet ahhoz a kérdéshez, hogy a Koreai Köztársaság miképpen pozicionálja magát az amerikai–kínai rivalizálás kontextusában.

Helytállónak tűnhet az az elképzelés, miszerint Szöul alapvető érdeke, hogy fenntartsa a gyümölcsöző együttműködést mind a védelmi-biztonsági garanciát nyújtó Egyesült Államokkal, mind legnagyobb kereskedelmi partnerével, a Kínai Népköztársasággal. Nyilvánvaló, hogy Szöul számára komoly veszteséget jelentene, ha akár Washingtonnal, akár Pekinggel megromlanának a kétoldalú kapcsolatai. Ebből egyértelműen következik a konklúzió, hogy Dél-Korea egyensúlyozni fog a térség két nagyhatalma között. A kép azonban ennél összetettebb. Szöul azért is ódzkodik egy Kína-ellenes éllel létrehozott együttműködésben való formális részvételtől, mert Peking szerepe megkerülhetetlen az Észak-Koreával folytatandó párbeszéd vonatkozásában. Bár az kérdéses, hogy adott esetben a kínai vezetés mennyire hajlandó nyomást gyakorolni észak-koreai partnerére, gazdasági bekötöttsége okán Kína potenciális befolyása meghatározó, és ezzel Szöulban teljes mértékben tisztában vannak. És egy baloldali kormány különösképpen nem mondhat le a Korea-közi kapcsolat javítására való törekvés-

ról; sőt, a jobboldali kötődésű elnökök is többnyire igyekeznek előmozdítani az Észak-Koreával való együttműködést, bár számukra az rendszerint nem annyira fontos prioritás.

Mindezek mellett az Új Déli Politika is fontos szerepet játszik az Amerika és Kína közötti egyensúlyozás politikájában. Mint említettem, az Új Déli Politika továbbvitele már önmagában egyfajta távolságtartást jelent az Egyesült Államok Indo-Pacifikus térségre vonatkozó stratégiai elképzeléseitől. Ugyanakkor a kezdeményezés kiemelt célja, hogy – a délkelet-ázsiai országokkal való politikai együttműködés fejlesztése mellett – diverzifikálja gazdasági-kereskedelmi kapcsolatait, és ezáltal csökkentse a kínai gazdaságtól való függését. Tehát az Új Déli Politika stratégia távolságtartást jelent az egyik irányba, míg „gazdasági távolságtartásra” törekszik a másik irányba; ahogy Amerika marad az ország biztonságának az első számú letéteményese, úgy Kína szerepe, mint első számú gazdasági partner sem fog változni.

Az Új Déli Politikának azonban van egy további funkciója az amerikai-kínai rivalizálás vonatkozásában. A Koreai Köztársaság az ASEAN-országokkal együtt a két nagyhatalom közötti stratégiai versengés tompításában érdekelt; vagyis közös céljuk a multilaterális együttműködés erősítése, és az, hogy két nagyhatalmat minél intenzívebben bevonják a regionális együttműködés, vagyis az ASEAN kereteibe, ezáltal is csökkentve a közöttük kialakuló rivalizálás életét. Ezért támogatja mind az ASEAN, mind Dél-Korea az „ASEAN centrality” elvének az érvényesítését a régió vonatkozásában. Ez annak szorgalmazását jelenti, hogy az ázsiai és csendes-óceáni térség államai az ASEAN adta multilaterális keretekben rendezzék a felmerülő politikai és biztonsági problémákat, és hogy az ASEAN legyen az a regionális szervezet, amely centrális szerepet tölt be a béke és biztonság megőrzése érdekében. Az ASEAN-országok és Dél-Korea számára egyértelmű, hogy a nagyhatalmak közötti versengés kiéleződése, a feszültség növekedése csak csökkentheti a külpolitikai mozgásterüket.

6. Konklúzió

A végéhez közeledik Mun elnök hivatali ideje, – márciusban tartják a soron következő elnökválasztást – így megvonhatjuk az elmúlt öt év mérlegét. Mint korábban említettem, az elnök külpolitikai stratégiájában egyfajta szintézisre törekedett baloldali és konzervatív elődjeinek politikái között. Egyszerre akarta javítani a Korea-közi együttműködést – a korábbi Napfény-politika szellemében – és növelni Dél-Korea nemzetközi aktivitását, ami konzervatív elődjeinek is kiemelt célkitűzése volt. Észak-Korea vonatkozásában felismerte, hogy a két Korea közötti kapcsolatok érdemben csak akkor javíthatók, ha egyben sikerül normalizálni a Washington és Phenjan közötti viszonyt. Ezzel elkerülte a korábbi baloldali vezetők, különösen No Muhjon elnök hibáját, aki az Észak-Koreával való megbékélést még Amerika megkerülésével is kész volt erőltetni. Mun elnök ezzel szemben Washingtonnal tandemben haladt a KNDK-val kapcsolatépítésben, és Kim Dzsong-ün észak-koreai vezető kompromisszumképtelenségén múlt, hogy nem sikerült érdemi áttörést elérni. Mind az aktív és kezdeményező KNDK-politika, mind a fokozott nemzetközi szerepvállalás – amelynek az Új Déli Politika a legfontosabb eleme – Dél-Korea középhatalmi ambícióit hivatottak erősíteni. Nagy

utat tett meg a Koreai Köztársaság a segély-függőségtől Ázsiai negyedik legnagyobb gazdaságának felépítéséig, a hidegháború alatti passzív külpolitikától az autonóm stratégia törekvések felvállalásáig. Az ötvenes években még az Egyesült Államok gyámsága által meghatározott helyzetből emelkedett fel az ország napjainkra a középhatalmi státuszig. Miközben Dél-Korea fokozatosan, de határozottan növelte külpolitikai mozgásterét, ezzel párhuzamosan egyre inkább középhatalomként definiálta magát, és a nemzetközi szinten is ennek a státuszának megfelelően növelte aktivitását és bővítette kapcsolatrendszerét. Bekövetkezhetnek akár jelentős hangsúlyeltolódások a 2022 tavaszán felálló új kormányzat külpolitikájában – különösen a bilaterális kapcsolatok tekintetében (ide sorolható a Korea-közi kapcsolatok ügye is) – azonban az bizonyos, hogy az új vezetés továbbra is törekedni fog az ország középhatalmi státuszának fenntartására és megerősítésére.

Felhasznált irodalom

- Bajoria J. & Xu B. (2013, szeptember 30). *The Six Party Talks on North Korea's Nuclear Program*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/six-party-talks-north-koreas-nuclear-program>
- Cha, V. D. (1996). Bridging the Gap: The Strategic Context of the 1965 Korea-Japan Normalization Treaty. *Korean Studies*, 20. 123-160. <https://doi.org/10.14731/kjis.2018.12.16.3.411>
- Csoma M. (2021). *Korea története*. Antall József Tudásközpont.
- Deák P. (2007). *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Osiris Kiadó.
- Foster-Carter A. (2014). *A Long & Winding Road: South Korea's „Nordpolitik” (Part I)*. Stimson Center 38 North. <https://www.38north.org/2014/03/afostercarter032614/>
- Goreczky P. (2018). *Változó erőviszonyok: Kína és Dél-Korea gazdasági kapcsolatai*. Külügyi és Külgazdasági Intézet. https://kki.hu/assets/upload/09_KKI-elemzes_CHN-KOR_Goreczky_20180228.pdf
- The White House. (2009). *Joint Vision For the Alliance*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/joint-vision-alliance-united-states-america-and-republic-korea>
- Joint Statement by President Barack Obama of the United States and President Park Geun-hye of South Korea. (2013). <https://www.govinfo.gov/content/pkg/DCPD-201300312/pdf/DCPD-201300312.pdf>
- Kim S. Y. (S.) (2021, szeptember 09). *How the Plus Factor in South Korea's New Southern Policy Can Ensure Sustainability*. Korean Economic Institute. <https://keia.org/the-peninsula/how-the-plus-factor-in-south-koreas-new-southern-policy-plus-can-ensure-sustainability/>
- Kim J. & Wilkins T. (2020, november 26). *South Korea and America's Indo-Pacific Strategy: Yes, But Not Quite*. Yusof Ishak Institute. <https://www.iseas.edu.sg/media/commentaries/south-korea-and-americas-indo-pacific-strategy-yes-but-not-quite/>
- Ku Y., Lee I., & Woo J. (2018). *Politics in North and South Korea: Political Development, Economy and Foreign Relations*. Routledge.
- Lee S. (2014, december 15). The Northeast Asia Peace and Cooperation Initiative (NAPCI): A Vision toward Sustainable Peace and Cooperation in Northeast Asia. *The Asan Forum*. <https://theasanforum.org/the-northeast-asia-peace-and-cooperation-initiative-napci-a-vision-toward-sustainable-peace-and-cooperation-in-northeast-asia/>
- Li J. (2021, október 04). *South Korea's Formal Membership in the Quad Plus: A Bridge Too Far?* Stimson Center. <https://www.stimson.org/2021/south-koreas-formal-membership-in-the-quad-plus-a-bridge-too-far/>
- Mezei T. (2021). Az észak-koreai atomprogram regionális összefüggései. *Külügyi Szemle* 20(2). https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.2.3

- Mezei T. (2021). *Az amerikai–dél-koreai stratégiai szövetség dinamikája*. Külügyi és Külgazdasági Intézet. https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/12/KE_2021_55_USKR_amerikai_delkoreai_strategiai_szovetseg_MT_1213.pdf
- Nahm A. C. (2016). *Panorama of 5000 Years: Korean History*. Hollym International Corp.
- Perlez J. & Choe S. (2013). China Hints at Limits to North Korea Action. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2013/04/08/world/asia/from-china-a-call-to-avoidchaos-for-selfish-gain.html>
- Rudd K. (2021). Why the Quad Alarms China. *Foreign Affairs*.
- Smith S. A. (2021, május 27). *The Quad in the Indo-Pacific: What to Know*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/in-brief/quad-indo-pacific-what-know>
- Torzsa I. (2009). A magyar–dél-koreai diplomáciai kapcsolatok normalizálása, az elmúlt húsz év eredményei. *Külügyi Szemle*. 8(2), 212-227. https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2009_01_A_magyar-deel-koreai_diplo.pdf
- Yang J. C. (2021, április 27). A New at the Korea-U.S. Alliance. *Center for Strategic and International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/new-look-korea-us-alliance>